PODPORA RODOVEJ ROVNOSTI

GENDER EQUALITY PROMOTION

RODOVÁ ROVNOSŤ: AKO A PREČO

PODPORA
RODOVEJ
ROVNOSTI

GENDER EQUALITY PROMOTION

Čo je to rodová rovnosť?

Rodová rovnosť znamená, že muži a ženy majú rovnaké práva a príležitosti vo všetkých oblastiach vrátane práce, vzdelania a politiky, a že spoločnosť by mala byť inkluzívna a rešpektovať rozmanitosť ľudí. Ak by sme dosiahli rodovú rovnosť, tak budú mať v spoločnosti ženy aj muži rovnocenné šance realizovať svoje individuálne ašpirácie a nebudú diskriminovaní alebo znevýhodňovaní na základe svojho pohlavia. V oblasti ľudských práv je rodová rovnosť kľúčovou témou, pretože sa zaoberá otázkou nerovností medzi mužmi a ženami v rôznych oblastiach života. Ide napríklad o prístup k vzdelaniu, zdravotnej starostlivosti, zamestnaniu, politickému zastúpeniu alebo k ochrane pred násilím. Hlavným cieľom rodovej rovnosti je zabezpečiť, aby mali všetci ľudia rovnaké príležitosti a boli rešpektovaní bez ohľadu na svoje pohlavie alebo rodovú identitu. Je dôležité uvedomovať si, že nikto by nemal byť znevýhodňovaný alebo diskriminovaný na základe svojho pohlavia.

Čo je to rod?

Rod, často označovaný anglickým slovom „gender", je „psychologické pohlavie" v širšom zmysle. Pohlavie a rod nie sú to isté, aj keď spolu úzko súvisia. Rod je súbor vlastností a činností, ktoré od mužov a žien očakávame. Je to teda sociálne a kultúrne vytvorená identita. Rod predstavuje to, čo človek považuje za svoju identitu. Môže byť mužský, ženský alebo niečo medzi tým (nebinárna osoba). Rodová rovnosť znamená, že nezáleží na tom, či sa niekto identifikuje ako muž, žena alebo nebinárna osoba, pretože všetci ľudia by mali mať rovnaké práva a príležitosti. Nemali by byť diskriminovaní alebo znevýhodňovaní na základe svojho rodu. Je dôležité rešpektovať rozmanitosť pohlaví a podporovať sa navzájom, aby sme vytvorili inkluzívnu a rešpektujúcu spoločnosť.

Prečo hovoríme o rode a nie o pohlaví?

Ako sme už povedali, pohlavie a rod sú dve rôzne kategórie, ktoré sa však často zamieňajú. Pohlavie (sex) je biologická kategória, ktorá sa týka fyziologických charakteristík, ktoré nás klasifikujú ako mužov alebo ženy na základe chromozómov, genitálií alebo hormónov. Rod (angl. gender) sa na druhej strane týka sociálnych a kultúrnych charakteristík, ktoré sú výrazom spoločenských očakávaní. Rod zahŕňa prejavy ako napríklad odev, správanie, záujmy, ale aj spoločenské postavenie a sociálnu úlohu.

Je dôležité si uvedomiť, že pohlavie a rod nie sú to isté a že nie vždy sa zhodujú. Napríklad človek môže byť biologicky muž, ale cítiť sa žensky a identifikovať sa ako žena. Naopak, môže existovať aj biologická žena, ktorá sa cíti mužsky a identifikuje sa ako muž. Toto je však iba zjednodušený príklad pracujúci s binaritou, realita je omnoho pestrejšia.

Ako súvisí rod so sexuálnou orientáciou?

Rod (anglicky gender) a sexuálna orientácia sú dva rôzne koncepty, ktoré môžu byť pre niektorých ľudí vzájomne prepojené, ale nemusia. Rod sa týka sociálnych a kultúrnych charakteristík, zatiaľ čo sexuálna orientácia sa týka toho, koho ľudia považujú za sexuálne príťažlivého/príťažlivú.

V prípade sexuálnej orientácie existujú rôzne kategórie, napríklad heterosexuálna, homosexuálna, bisexuálna a asexuálna. Tieto kategórie sú nezávislé na rodovej identite človeka, čiže človek môže byť muž a zároveň homosexuál alebo žena a zároveň bisexuálka.

Niektorí ľudia však cítia, že ich rodová identita a sexuálna orientácia sú prepojené a že sa líšia od hlavného prúdu spoločnosti. Napríklad človek, ktorý sa identifikuje ako nebinárna osoba môže zároveň identifikovať svoju sexuálnu orientáciu ako pansexual, čo znamená, že sa cíti pritiahnutý k ľuďom bez ohľadu na ich pohlavie alebo rodovú identitu.

Čo je „rodová ideológia"?

Je to konšpiračná teória (alebo tzv. morálna panika) o údajnom sprisahaní alebo koordinovanom útoku zo Západu s cieľom zničiť „tradičné hodnoty" a „tradičnú rodinu". Toto slovné spojenie nemá reálny základ, vedecké pozadie ani použitie. Obvykle vychádza z nesprávnej interpretácie pojmov pohlavie a rod. Často sa však nesprávne zamieňa s pojmom rodová rovnosť. Niekedy je uvádzaná aj ako „džender ideológia".

Čo je to feminizmus?

Je to sociálne a politické hnutie, ktoré sa zameriava na dosiahnutie rovnosti medzi ľuďmi nezávisle od ich pohlavia alebo rodu. Jeho hlavným cieľom je zabezpečiť, aby ženy mali rovnaké práva a príležitosti ako muži vo všetkých oblastiach života - napríklad v práci, vo vzdelávaní a v politike. Feminizmus tiež zahŕňa boj proti diskriminácii a stereotypom, ktoré sa týkajú žien a vytvára väčšie povedomie o otázkach rodovej nerovnosti. Je dôležité si uvedomiť, že existujú rôzne formy a prúdy feminizmu, ale všetky majú spoločný cieľ: zmeniť nerovné postavenie žien a mužov. Samozrejme jestvujú aj iné a komplexnejšie pohľady na feminizmus, tie nie sú predmetom tejto publikácie. V prípade záujmu odporúčame napr. Glosár rodovej terminológie (glosar.aspekt.sk).

Je to teda to isté ako rodová rovnosť?

Nie. Feminizmus je hnutie, ktoré sa usiluje zmeniť nerovné postavenie žien v spoločnosti, zatiaľ čo rodová rovnosť je konkrétny stav rovnakých práv a príležitostí pre všetkých ľudí.

Je rozdiel medzi mozgom mužov a žien?

V posledných rokoch bolo viacero vedeckých štúdií, ktoré sa snažili zistiť, či existuje rozdiel medzi mužským a ženským mozgom. Všeobecne platí, že niektoré oblasti mozgu môžu byť u mužov a žien odlišné, avšak tieto rozdiely nie sú vždy jasné alebo univerzálne.

Niektoré štúdie naznačujú, že niektoré oblasti mozgu môžu mať muži a ženy rozdielne veľké a v nich môžu byť rôzne prepojenia, napríklad v oblastiach spojených s jazykovými schopnosťami, priestorovou orientáciou a emóciami. Avšak výsledky týchto štúdií nie sú jednoznačné a často sa líšia v závislosti od metód a vzoriek použitých v jednotlivých štúdiách.

Hoci existujú isté rozdiely medzi mužským a ženským mozgom, tieto rozdiely sa nevzťahujú na všetky osoby rovnakého pohlavia a nie sú určujúce pre schopnosti jednotlivcov. Okrem toho väčšina rozdielov medzi mužským a ženským mozgom sa získava počas života jednotlivcov a vplyvom spoločenského prostredia, ako je výchova, kultúra a skúsenosti.

Prečo hovoríme o ženských a mužských povolaniach?

Historicky boli niektoré profesie považované za vhodné iba pre mužov alebo pre ženy, a to často pre tradičné rodové stereotypy a očakávania v spoločnosti. Napríklad technické a inžinierske profesie boli tradične považované za mužské, zatiaľ čo povolania v zdravotníctve a starostlivosť o deti boli považované za ženské.

V súčasnosti sú však mnohé krajiny na ceste k zlepšeniu situácie týkajúcej sa rodovej rovnosti sa usilujú odstrániť prekážky pri prístupe k povolaniam pre mužov aj pre ženy. Napríklad v niektorých krajinách sa uskutočňujú programy na podporu dievčat a žien v technických a vedeckých oblastiach. Rovnako sa uskutočňujú opatrenia na zlepšenie prístupu k rodovej rovnosti v rôznych profesionálnych oblastiach.

V každom prípade, rozhodovanie o výbere povolania by malo byť založené na schopnostiach a záujmoch jednotlivca a nemalo by byť ovplyvnené pohlavím. Každá osoba má právo rozhodnúť sa pre povolanie, ktoré ju baví a umožní jej dosiahnuť svoje ciele.

Sú ženy horšie platené ako muži?

V mnohých krajinách a oblastiach sú ženy horšie platené ako muži za rovnakú prácu. Toto sa nazýva rodový rozdiel v odmeňovaní (Gender Pay Gap) a je to jeden z prejavov rodovej nerovnosti.

V posledných desaťročiach sa v mnohých krajinách a oblastiach podarilo znížiť rozdiel v odmeňovaní medzi mužmi a ženami, ale stále existujú rozdiely v niektorých oblastiach. Napríklad v EÚ v roku 2020 bola priemerná miera rodového rozdielu v odmeňovaní 14 %, čo znamená, že ženy zarábajú priemerne o 14 % menej ako muži. Na Slovensku je to v súčasnosti však až 17 %. Rodové mzdové rozdiely sú aj pri rovnakých pracovných pozíciách (alebo odvetviach), teda žena v rovnakom zamestnaní alebo vykonávajúca totožnú prácu zarobí menej ako muž. Tento rozdiel sa dokonca zvyšuje so zvyšujúcim sa stupňom vzdelania a zodpovednosti, teda čím je žena vyššie postavená, tým menej zarobí v porovnaní s mužom na rovnakej pozícii.

Existujú rôzne faktory, ktoré môžu prispieť k rodovému rozdielu v odmeňovaní, ako sú diskriminácia na základe pohlavia, nedostatok zastúpenia žien v rozhodovacích pozíciách, rodinné povinnosti a obmedzený prístup k zdrojom a príležitostiam. Preto je dôležité bojovať proti rodovému rozdielu v odmeňovaní a zabezpečiť rovnaké príležitosti a odmeňovanie pre mužov a ženy bez ohľadu na ich pohlavie.

Čo je Istanbulský dohovor?

Je to skrátený názov pre Dohovor Rady Európy o zabránení a boji proti násiliu páchaného na ženách a domácom násilí. Táto medzinárodná zmluva bola prijatá v roku 2011 a nadobudla platnosť v roku 2014. Cieľom dohovoru je posilniť ochranu žien pred násilím a domácim násilím, a to nielen v legislatívnej oblasti, ale aj v oblasti prevencie, ochrany a starostlivosti o obete.

Dohovor vyžaduje od zmluvných strán (jednotlivých krajín), aby zaviedli opatrenia na ochranu žien pred všetkými formami násilia, ako je fyzické, sexuálne, psychologické a ekonomické násilie, vrátane násilia v rodine a násilia založeného na rodovej nerovnosti. Okrem toho dohovor vyžaduje, aby krajiny poskytovali dostatočné zdroje na ochranu a pomoc obetiam a na prevenciu násilia páchaného na ženách.

Istanbulský dohovor bol podpísaný a ratifikovaný viacerými krajinami, vrátane mnohých krajín v Európe. Považuje sa za významný krok v boji proti násiliu páchanému na ženách a rodovej nerovnosti. Slovenská republika ho po nenávistnej kampani plnej dezinformácií a manipulácií ratifikovať odmietla.

Sexizmus

V širšom zmysle slova predstavuje, podobne ako rasizmus, diskrimináciu na základe pohlavia, resp. rodu. V súčasnosti sa používa hlavne na vyjadrenie postojov a prejavov, ktoré sú voči jednému pohlaviu (spravidla ženám) degradujúce a dehonestujúce.

Neviditeľné bariéry

Sú to prekážky, „neviditeľné“ postoje a fundamentálne tradičné rodové predsudky, normy a hodnoty, ktoré bránia posilneniu postavenia žien alebo mužov (spravidla sa to týka žien) a plnej participácii danej skupiny na živote spoločnosti.

Neplatená práca

Na rozdiel od práce platenej zahŕňa neplatená práca široký okruh činností mimo oficiálneho trhu práce, ktoré nie sú finančne odmeňované, ale sú potrebné na uspokojenie dôležitých ľudských potrieb. Patrí sem najmä práca v domácnosti a starostlivosť o deti, ktorá je rozdelená medzi mužmi a ženami nerovnomerne.

Sklený strop

Ide o označenie neviditeľných rodových bariér vo firmách, inštitúciách a organizáciách. Je to súbor nepísaných pravidiel, riadenia a hodnotenia v rámci kultúry jednotlivých subjektov, ktoré ženám neumožňujú alebo priamo znemožňujú postúpiť na vyššie manažérske a vedúce pozície [spracované podľa 4.]

Prečo je rodová rovnosť dôležitá

Rodová rovnosť je dôležitá preto, lebo zabezpečuje, aby muži a ženy mali rovnaké príležitosti a boli rešpektovaní bez ohľadu na svoje pohlavie alebo rodovú identitu. Rodová nerovnosť sa prejavuje v mnohých oblastiach života, napríklad v prístupe k vzdelaniu, zdravotnej starostlivosti, zamestnaniu, politickému zastúpeniu alebo k ochrane pred násilím.

V prípade rodovej nerovnosti môžu byť muži a ženy diskriminovaní a majú obmedzené možnosti v rôznych oblastiach života. To môže viesť k sociálnemu a ekonomickému vylúčeniu a zhoršeniu kvality života. Napríklad, keď majú ženy obmedzený prístup k vzdelaniu alebo zamestnaniu, môže to znamenať, že nebudú mať príležitosť získať kvalifikácie a skúsenosti potrebné na zlepšenie svojho životného štandardu. Podobne, keď sú ženy vystavené rôznym formám násilia, môže to mať negatívny vplyv na ich fyzické a duševné zdravie.

Rodová rovnosť je preto kľúčovou témou v oblasti ľudských práv a zabezpečuje, aby mali všetci ľudia rovnaké príležitosti a boli rešpektovaní bez ohľadu na svoje pohlavie alebo rodovú identitu. Je to dôležitý krok k tomu, aby sme mohli vytvoriť spravodlivejšiu a rovnocennejšiu spoločnosť pre všetkých.

V minulosti sa rodová rovnosť v rôznych krajinách dosahovala rôznymi spôsobmi. V niektorých krajinách sa dosiahla prostredníctvom legislatívnych opatrení, ktoré zakazujú diskrimináciu na základe pohlavia. V iných krajinách sa rodová rovnosť dosiahla prostredníctvom kampaní a osvetových programov, ktoré viedli k zmenám postoja voči ženám a ich právam. V niektorých krajinách sa rodová rovnosť stáva súčasťou kultúry a každodenného života, a tým sa zlepšuje postavenie žien a zabezpečuje sa, aby boli plne zahrnuté do spoločnosti.

V Európe existujú mnohé iniciatívy a opatrenia, ktoré majú zabezpečiť rodovú rovnosť. Napríklad Európska únia má niekoľko programov na podporu rodovej rovnosti, ktoré sa zameriavajú na rôzne oblasti života, ako sú zamestnanie, vzdelávanie a násilie voči ženám. Cieľom týchto programov je zabezpečiť rovnaké príležitosti pre mužov a ženy a bojovať proti diskriminácii a násiliu na základe pohlavia.

V niektorých krajinách Európy sa už v oblasti rodovej rovnosti dosiahli značné úspechy. Napríklad vo Fínsku sa podarilo dosiahnuť rovnakú účasť mužov a žien na politických pozíciách a zlepšiť prístup žien k zamestnaniu a vzdelaniu. Vo Švédsku sú zasa zákonom zabezpečené rovnaké mzdy pre mužov a ženy a existuje silná politická podpora pre rodovú rovnosť. V ďalších krajinách stále existuje priestor na zlepšenie v oblastiach, kde sa ešte prejavuje rodová nerovnosť.

V globálnom kontexte je rodová rovnosť kľúčovou témou v oblasti rozvoja a boja proti chudobe. Napríklad OSN a jej členské štáty sa zaviazali zabezpečiť rodovú rovnosť v rámci Cieľov trvalo udržateľného rozvoja. Znamená to zabezpečenie rovnakých príležitostí pre mužov a ženy v oblastiach, ako sú vzdelanie, zdravie, politické zastúpenie a ekonomické príležitosti.

V procese zabezpečovania rodovej rovnosti sa krajiny stretávajú s rôznymi výzvami. Niektoré krajiny majú na právne a legislatívne zabezpečenie rovnosti a nediskriminácie na základe pohlavia dostatočne vyspelé zákony. Avšak aj v takých krajinách môžu existovať sociálne a kultúrne bariéry, ktoré zabraňujú, aby sa dosiahla úplná rodová rovnosť. V iných krajinách sú právne predpisy a legislatíva nedostatočné a zavádzajú sa rôzne programy a iniciatívy, ktoré majú pomôcť dosiahnuť želaný stav.

V súčasnosti sa rodová rovnosť stáva témou čoraz väčšieho záujmu a vďaka aktivitám medzinárodných inštitúcii, neziskových organizácií a aktivistov/aktivistiek sa pomaly, ale isto zlepšuje postavenie žien v spoločnosti. V dôsledku toho sa rodová rovnosť stáva súčasťou globálneho diskurzu a mnohé krajiny na celom svete sa snažia zabezpečiť, aby boli muži a ženy rovnocenní a mali rovnaké príležitosti a práva.

Rodová rovnosť je dôležitá téma, ktorá sa týka každého jedného z nás. Je to kľúčová súčasť boja proti diskriminácii a násiliu a zabezpečuje rovnaké príležitosti pre mužov a ženy vo všetkých oblastiach života. Aby sme dosiahli rodovú rovnosť, je potrebné, aby sme pracovali spoločne a zaviazali sa k dosiahnutiu tohto cieľa na celom svete.

Prečo je rodová rovnosť dobrá aj pre mužov

Rodová rovnosť sa týka rovnakého zaobchádzania a príležitostí pre mužov a ženy. Hoci sa často zdôrazňuje potreba zlepšenia postavenia žien vo svete, rodová rovnosť prináša výhody aj pre mužov. Nie je to iba o ženách, ale o vytváraní spravodlivejšej a inkluzívnejšej spoločnosti pre všetkých. Tu je niekoľko dôvodov, prečo by sa mali muži zaujímať o rodovú rovnosť a podporovať ju:

1. Rodové stereotypy: rodová rovnosť pomáha rozložiť tradičné stereotypy o mužoch a ženách. Tým, že sa muži zaujímajú o rodovú rovnosť, môžu presadzovať väčšiu flexibilitu v spoločenských očakávaniach týkajúcich sa ich úloh a správania. To im umožňuje preskúmať svoje záujmy a schopnosti bez obmedzení.

2. Zlepšenie vzťahov: rodová rovnosť podporuje komunikáciu a vzájomný rešpekt medzi mužmi a ženami. To môže viesť k zdravším vzťahom, či už v rodine, na pracovisku alebo v spoločnosti ako celku.

3. Rovnomerné rozdelenie domácich povinností: rodová rovnosť zahŕňa aj rovnomerné rozdelenie domácich povinností medzi mužmi a ženami. To môže viesť k lepšej rovnováhe medzi prácou a súkromím, ako aj k zlepšeniu kvality života pre obidve strany.

4. Zlepšenie ekonomiky: rodová rovnosť prispieva k celkovej prosperite spoločnosti (ako to dokazujú škandinávske krajiny, najmä Nórsko, viac info nižšie) tým, že zvyšuje prístup žien k vzdelaniu, zamestnaniu a vedúcim pozíciám. To môže mať pozitívne dôsledky pre ekonomický rast a konkurencieschopnosť krajiny.

5. Rovnaké príležitosti pre deti: podpora rodovej rovnosti znamená aj zabezpečenie, aby deti bez ohľadu na pohlavie mali rovnaké príležitosti na vzdelávanie, zdravotnú starostlivosť a úspech v živote.

6. Zlepšenie zdravia: rodová rovnosť môže prispieť k zlepšeniu zdravia a kvality života mužov tým, že im umožní vyjadrovať svoje emócie a zdravo zvládať stres. Tradičné rodové stereotypy často zahŕňajú očakávanie, že muži budú silní a nevyjadrujú svoje pocity, čo môže viesť k zdravotným problémom a nižšej kvalite života. Rodová rovnosť môže pomôcť mužom otvorene komunikovať o svojich emocionálnych potrebách a získať istotu v oblasti duševného zdravia.

7. Zvýšenie spolupráce: rodová rovnosť podporuje spoluprácu a partnerstvo medzi mužmi a ženami. V spoločnostiach, kde muži a ženy spolupracujú je väčšia pravdepodobnosť, že sa budú zaoberať spoločnými problémami a hľadať riešenia, ktoré sú prospešné pre všetkých.

8. Osobný rast: aktívne zaujímanie sa o rodovú rovnosť a učenie sa o otázkach, ktoré ju ovplyvňujú, môže viesť k osobnému rastu a rozvoju. Muži, ktorí podporujú rodovú rovnosť, môžu získať lepšie porozumenie o tom, ako tieto otázky ovplyvňujú ich vlastný život a životy ľudí okolo nich.

9. Zlepšenie pracovného prostredia: rodová rovnosť na pracovisku zabezpečuje, že muži a ženy majú rovnaké príležitosti na kariérny rast, platovú rovnosť a uznávanie svojich úspechov. Tým sa zlepšuje pracovná morálka a spolupráca medzi kolegami bez ohľadu na pohlavie.

10. Zlepšenie obrazu mužov: podpora rodovej rovnosti zo strany mužov môže pomôcť zlepšiť ich obraz v spoločnosti ako celku. Tým, že muži demonštrujú svoj záväzok k rodovej rovnosti a ukazujú podporu, empatiu a rešpekt voči ženám, môžu zmeniť vnímanie mužov ako dominantných alebo agresívnych. Prispeje to k pozitívnejšiemu obrazu mužov v spoločnosti.

Rodová rovnosť je dôležitá téma, ktorá sa týka každého jedného z nás. Je to kľúčová súčasť boja proti diskriminácii a násiliu a zabezpečuje rovnaké príležitosti pre mužov a ženy vo všetkých oblastiach života. Aby sme dosiahli rodovú rovnosť, je potrebné, aby sme pracovali spoločne a zaviazali sa k dosiahnutiu tohto cieľa na celom svete.

Vývoj a história

História rodovej rovnosti sa začína v 18. storočí v rámci osvietenstva, kedy začali vznikať myšlienky o rovnosti všetkých ľudí. V tomto období sa objavili prvé snahy o zabezpečenie práv žien a ich rovnaké postavenie v spoločnosti. V roku 1792 bola napríklad vydaná kniha Mary Wollstonecraft s názvom Obhajoba práv žien, ktorá bola jedným z prvých dôrazných výziev na zabezpečenie práv žien.

V 19. storočí sa začalo rozvíjať hnutie za práva žien, ktoré sa usilovalo o zabezpečenie volebného práva pre ženy a o ich zapojenie do politického, sociálneho a ekonomického života. V roku 1893 umožnil Nový Zéland ako prvá krajina na svete ženám účasť vo voľbách. Postupne sa tieto práva rozšírili aj do ďalších krajín.

V 60. a 70. rokoch sa začal vznikať moderný feminizmus, ktorý sa snažil o zabezpečenie práv žien a o odstránenie diskriminácie a násilia voči nim. V tomto období sa začali organizovať rôzne demonštrácie a protesty za práva žien a rodovú rovnosť.

Koncom 20. storočia sa rodová rovnosť stala dôležitou súčasťou politického diskurzu a bola zapracovaná do legislatívy mnohých krajín. V Európe bola v roku 1997 prijatá Amsterdamská zmluva, ktorá zakotvila princíp rovnosti mužov a žien v rámci EÚ. V tom istom roku sa uskutočnila aj medzinárodná konferencia v Pekingu zaoberajúca sa otázkou rodovej rovnosti a bola prijatá Deklarácia a akčný program na zabezpečenie rovnosti.

V súčasnosti sa rodová rovnosť stala kľúčovým cieľom mnohých krajín a medzinárodných organizácií, ako napríklad OSN. V mnohých krajinách sa prijímajú nové zákony a politiky, ktoré majú za cieľ zabezpečiť rovnosť mužov a žien v oblastiach, ako zamestnanosť, vzdelávanie, zdravotníctvo a politika.

Okrem toho sme v poslednej dobe videli aj narastajúce povedomie o rodovej rovnosti v rámci LGBT menšiny a o právach týchto ľudí. Súčasťou tohto procesu je aj uznanie rodovej identity ako samostatnej kategórie a snaha o zabezpečenie práv pre ľudí, ktorí sa neidentifikujú ako muži ani ženy.

Napriek významnému pokroku, ktorý bol dosiahnutý v posledných rokoch, stále existujú veľké rozdiely v oblasti rodovej rovnosti medzi jednotlivými krajinami a regiónmi sveta. Mnoho žien a ďalších znevýhodnených skupín stále čelí diskriminácii, násiliu a neprimeraným obmedzeniam v oblastiach, ako zamestnanosť, výchova detí a prístup k zdravotnej starostlivosti.

Zabezpečenie rodovej rovnosti je preto dôležitým cieľom nielen z hľadiska spravodlivosti, ale aj z hľadiska ekonomického a sociálneho rozvoja. Rovnosť príležitostí a zabezpečenie práv pre všetkých ľudí bez ohľadu na ich pohlavie je kľúčovým prvkom udržateľného a inkluzívneho spoločenského rozvoja.

Od vstupu Slovenska do EÚ sa v tejto oblasti udialo veľa zmien a bolo prijatých viacero závažných dokumentov. Tu je prehľad najvýznamnejších za posledných 10 rokov:

- Smernica o rodovom vyvážení medzi mužmi a ženami na pozíciách v rozhodovacích orgánoch spoločností (2012). Táto smernica sa zameriava na zlepšenie rodovej rovnováhy na pozíciách v rozhodovacích orgánoch spoločností, ktoré sú kótované na burze.

- Smernica o work-life balance (2019). Podpora rovnováhy medzi pracovným a súkromným životom rodičov a opatrovníkov prostredníctvom nástrojov, ako sú otcovská dovolenka, rodičovská dovolenka a dovolenka na starostlivosť o príbuzných.

- Gender Action Plan (GAP III) 2021-2025. Tento plán zavádza rámec pre podporu rodovej rovnosti v rámci zahraničných a rozvojových politík EÚ.

Všeobecne platí, že v oblasti rodovej rovnosti sa EÚ v posledných rokoch zameriava na zlepšenie prístupu k práci a zosúladenie pracovného a súkromného života, na boj proti rodovo podmienenému násiliu, zlepšenie rodovej rovnováhy na pozíciách v rozhodovacích orgánoch spoločností a na podporu rodovej rovnosti v rámci zahraničných a rozvojových politík. Medzi ďalšie trendy patrí podpora žien v technologických a vedeckých oblastiach. EÚ sa snaží zvýšiť zastúpenie žien vo vede, technológii, inžinierstve a matematike (STEM) prostredníctvom rôznych iniciatív, ako je Európsky týždeň programovania pre všetkých (Code Week) alebo projekt Začnite digitálne.

Úspechy rodovej rovnosti

Boj za rodovú rovnosť priniesol mnoho úspechov a v mnohých krajinách sa podarilo dosiahnuť výrazné zlepšenie postavenia žien a rozšírenie ich práv. Podpora rodovej rovnosti viedla k mnohým úspechom:

-Štúdium žien. Kým ešte pred 100 rokmi bolo takmer nemožné a nepredstaviteľné, aby ženy študovali na vysokých školách (univerzitách) a ešte pred 50 rokmi jestvovalo mnoho univerzít, ktoré odmietali ženám priznať právo na štúdium, dnes je to úplne inak a s malými výnimkami môžu ženy študovať. V nedávnej dobe sme žiaľ mohli vidieť, že po návrate fundamentalistického hnutia Taliban k moci v Afganistane dievčatá a ženy opäť nemôžu študovať. Aj na Slovensku sa medzi náboženskými extrémistami v posledných rokoch objavili rôzne tvrdenia, ako napr. „načo potrebujeme magisterky".

-Volebné právo pre ženy. Úsilie o zabezpečenie volebného práva pre ženy bolo úspešné a v 20. storočí sa stalo realitou v mnohých krajinách. V súčasnosti majú ženy právo voliť a byť volené vo väčšine krajín sveta.

-Zvýšenie zastúpenia žien v politike. V mnohých krajinách sa zvýšila účasť žien v politickom živote, či už prostredníctvom kvót pre ženy v politických stranách alebo v zastupiteľstvách. V niektorých krajinách ženy zaujímajú vysoké posty v politike vrátane krajín ako Nemecko, Francúzsko, Švédsko, Fínsko a Nový Zéland.

-Zákony proti diskriminácii. Vo viacerých krajinách sa prijali zákony, ktoré zakazujú diskrimináciu na základe pohlavia a zabezpečujú rovnaké príležitosti pre mužov a ženy v oblastiach, ako zamestnanie, vzdelávanie a verejné služby.

-Zvýšenie zastúpenia žien na manažérskych pozíciách. V poslednej dobe sa zvýšilo zastúpenie žien na vysokých manažérskych pozíciách vo viacerých rozvinutých krajinách, ako napr. Nemecko. V niektorých prípadoch sa to dosiahlo prostredníctvom kvót pre ženy, v iných verejným tlakom na najväčšie korporácie, štátne firmy a inštitúcie.

-Väčšie povedomie o rodovej rovnosti. Väčšie povedomie o rodovej rovnosti sa šíri nielen v Európe, ale aj vo svete. Čoraz viac ľudí si uvedomuje dôležitosť rovnakých práv pre mužov a ženy a pre LGBT menšinu. Tento proces viedol k väčšej otvorenosti a tolerancii voči odlišnostiam.

Tieto úspechy však nie sú rovnaké vo všetkých krajinách a regiónoch sveta) a stále existujú veľké rozdiely v oblasti rodovej rovnosti. Vo väčšine krajín existuje ešte veľa práce, ktorá sa musí urobiť, aby sme sa k rodovej rovnosti priblížili. Preto je potrebné pokračovať v úsilí o zabezpečenie rovnakých práv pre mužov a ženy a bojovať proti diskriminácii a násiliu. Je dôležité, aby sme všetci pracovali spoločne a vytvorili spoločnosť, kde sú všetci ľudia rešpektovaní a majú rovnaké práva a príležitosti. Úplnú rodovú rovnosť sa asi nikdy nepodarí dosiahnuť, no spomínané úspechy jasne dokazujú, že toto úsilie má význam a konkrétne dôsledky na zlepšovanie života ľudí.

Dôsledky a riziká absencie rodovej rovnosti

Rodová nerovnosť sa môže prejavovať v rôznych oblastiach spoločnosti a rôznymi spôsobmi, môže mať mnoho negatívnych dôsledkov a rizík. Rodová nerovnosť môže brzdiť ekonomický rast, pretože obmedzuje účasť žien na trhu práce a znižuje ich príspevok k celkovej produktivite. Podľa Medzinárodného menového fondu (MMF) by mohol byť globálny HDP o 25 % vyšší, keby mali ženy v oblasti zamestnania rovnaké príležitosti ako muži. Ako sa to prejavuje?

- Zvýšená pracovná sila. Keď majú ženy rovnaké príležitosti na trhu práce ako muži, zvyšuje sa celkový počet ľudí v produktívnom veku, čo zvyšuje potenciál krajiny vytvárať bohatstvo.

- Zvýšená produktivita. Keď sú ženy zapojené do rôznych odvetví hospodárstva a majú prístup k rovnakým príležitostiam na kariérny rast, prispievajú k zvýšenej produktivite. Rovnaké príležitosti pre ženy a mužov umožňujú lepšie využitie talentov a zručností v populácii, čo zlepšuje ekonomické výsledky.

- Diverzifikácia hospodárstva. Rovnaký prístup žien k odvetviam a povolaniam, ktoré boli tradične zamerané na mužov, môže podporiť diverzifikáciu hospodárstva. Toto môže pomôcť krajine stať sa menej závislou od jedného alebo niekoľkých odvetví, čo znižuje riziko hospodárskych šokov.

-Zlepšenie životnej úrovne. Rodová rovnosť môže zlepšiť životnú úroveň v spoločnosti, keďže ženy s rovnakými príležitosťami majú väčšiu kontrolu nad svojimi financiami a príjmami. Zvyšuje to spotrebu a investície v rodinách, čo môže stimulovať ekonomický rast.

-Zvýšené investície do ľudského kapitálu. Keď majú ženy rovnaké príležitosti vo vzdelávaní a zamestnaní je pravdepodobnejšie, že investujú do seba a svojich detí, čo zvyšuje ľudský kapitál. Tieto investície sa môžu prejaviť ako lepšie vzdelávanie, lepšia zdravotná starostlivosť a ďalšie faktory, ktoré zlepšujú kvalitu života a podporujú dlhodobý ekonomický rast.

-Zlepšenie sociálnej stability. Rodová rovnosť prispieva k sociálnej stabilite, pretože znižuje nerovnosť a napätie medzi pohlaviami. Sociálna stabilita je dôležitým faktorom pre udržateľný ekonomický rast, pretože podporuje dôveru v inštitúcie a trhy, čo umožňuje lepšie plánovanie a investície.

-Inovácie a kreativita. Rodová rovnosť zvyšuje diverzitu myslenia a perspektív v rôznych oblastiach vrátane vedy, techniky, umenia a podnikania. Táto diverzita môže podporiť inovácie a kreativitu, čo je kľúčovým faktorom pre ekonomický rast a konkurencieschopnosť na globálnom trhu.

-Demografická rovnováha. Rodová rovnosť môže tiež prispieť k udržateľnej demografickej štruktúre. Keď majú ženy rovnaké príležitosti a práva v oblasti reprodukčného zdravia, môže to viesť k lepšiemu plánovaniu rodičovstva a zdravšej populácii. Z dlhodobého hľadiska to môže pomôcť krajine riešiť problémy spojené s rýchlym starnutím populácie alebo nízkou pôrodnosťou, ktoré by mohli mať negatívny vplyv na ekonomický rast.

-Zlepšenie medzinárodnej pozície. Krajiny, ktoré podporujú rodovú rovnosť, sa často vnímajú ako viac demokratické a spravodlivé. To môže zlepšiť ich medzinárodný imidž a umožniť im získať obchodné partnerstvá, zahraničné investície a prístup k medzinárodným trhom, čo prispieva k ekonomickému rastu.

Medzi dôsledky absencie rodovej rovnosti patria:

-Zhoršenie politických a sociálnych výsledkov. Nízke zastúpenie žien na politických pozíciách a v rozhodovacích orgánoch môže viesť k tomu, že sa politiky a programy nebudú dostatočne zaoberať potrebami a záujmami žien. Napríklad v mnohých krajinách s nízkym zastúpením žien v politike sú rodová rovnosť a ženské práva často zanedbávanou otázkou.

-Nerovnaké príležitosti vo vzdelávaní. V spoločnostiach s vysokou rodovou nerovnosťou môžu ženy a dievčatá čeliť obmedzeniam v prístupe k vzdelávaniu. Napríklad v niektorých krajinách, najmä v subsaharskej Afrike a južnej Ázii je menej pravdepodobné, že dievčatá budú navštevovať školu alebo dokončia vzdelanie ako chlapci.

-Rodovo podmienené násilie. Rodová nerovnosť môže byť spojená s vyššou mierou rodovo podmieneného násilia, ako je domáce násilie, obchodovanie s ľuďmi alebo sexuálne násilie. Napríklad v Južnej Afrike, kde je vysoká miera rodovej nerovnosti, je miera sexuálneho násilie jednou z najvyšších na svete.

-Zdravotné a reprodukčné problémy. Rodová nerovnosť môže ovplyvniť zdravie a reprodukčné práva žien. V spoločnostiach, kde ženy nemajú rovnaký prístup k zdravotnej starostlivosti a plánovanému rodičovstvu sú častejšie nežiaduce tehotenstvá, potraty a zdravotné problémy. Napríklad v niektorých rozvojových krajinách majú ženy obmedzený prístup k antikoncepcii a adekvátnej zdravotnej starostlivosti, čo vedie k vyššej úmrtnosti matiek a novorodencov.

-Zhoršenie rodinných vzťahov a zvýšenie rodovej segregácie. V spoločnostiach s vysokou rodovou nerovnosťou môžu byť rodinné vzťahy napäté a tradičné rodové úlohy môžu viesť k nerovnováhe v domácnostiach. Muži môžu byť pod väčším tlakom, aby sa starali o svoje rodiny finančne, zatiaľ čo ženy môžu byť obmedzené na domáce úlohy, čo znižuje ich príležitosti pre osobný a profesionálny rast.

-Prenos rodovej nerovnosti na ďalšie generácie. Tam, kde pretrváva rodová nerovnosť, je pravdepodobné, že tieto nerovnosti sa budú prenášať aj na ďalšie generácie. Napríklad deti, ktoré vyrastajú v domácnostiach s tvrdo presadzovanými tradičnými rodovými úlohami, môžu tieto úlohy prijať ako „prirodzené“ a prenášať ich ďalej na svoje vlastné deti. Dôsledkom tohto fenoménu je pretrvávajúca rodová nerovnosť a neúspešnosť takýchto spoločností z globálneho a stále častejšie aj z regionálneho hľadiska.

Toto sú však iba niektoré z mnohých spôsobov, ako sa môže prejavovať rodová nerovnosť. Je dôležité uznať, že rodová nerovnosť sa môže prejaviť aj v iných oblastiach, ktoré nie sú uvedené vyššie a že boj proti nej vyžaduje komplexné a systémové riešenia.

Rodové stereotypy, kultúra a tradície

R

Rodový stereotyp je predpokladaný charakteristický spôsob správania sa alebo vlastností priradených mužom alebo ženám, ktoré sa často prezentujú ako univerzálne a nemenné. Tieto predpoklady môžu byť pozitívne alebo negatívne a môžu byť založené na rôznych faktoroch vrátane kultúry, histórie, výchovy a skúseností.

Príklady pozitívnych rodových stereotypov zahŕňajú predstavu, že muži sú silní, nebojácni a schopní ochraňovať a ženy sú empatické, citlivé a súcitné. Negatívne rodové stereotypy zahŕňajú predstavu, že muži sú agresívni, sebeckí a neemocionálni, zatiaľ čo ženy sú slabé, emocionálne nestabilné a nekompetentné. V niektorých situáciách však aj takzvané pozitívne rodové stereotypy môžu spôsobovať jednotlivcom problémy. Všetky ženy nie sú rovnako empatické a niektoré majú problém prejavovať súcit a naopak, niektorí muži namiesto ostentatívneho prejavovania odvahy chcú ľuďom vo svojom okolí pomôcť empatickým správaním. Nemali by sme preto ani tieto zdanlivo kladné rodové stereotypy akceptovať automaticky ako niečo, podľa čoho sa máme riadiť, posudzovať ostatných alebo seba.

Rodové stereotypy môžu mať mimoriadne negatívny vplyv na spoločnosť, pretože môžu obmedzovať potenciál jednotlivcov, keďže nezodpovedajú predpokladom priradeným ich pohlaviu. Stereotypy môžu viesť k diskriminácii, očakávaniam a nedostatočnej reprezentácii rôznych skupín v rôznych oblastiach, ako sú práca, politika a kultúra. Stereotypy môžu ovplyvniť vnímanie samých seba a iných, a môžu byť dôvodom, prečo sa niektoré osoby necítia akceptované alebo zahrnuté v spoločnosti.

Pretože rodové stereotypy sa často prezentujú ako univerzálne a prirodzené, môže byť ťažké zbaviť sa ich alebo ich prekonať. Je dôležité pripomínať si, že všetci jednotlivci sú rôzni a že neexistuje jednoznačný spôsob správania sa alebo vlastností, ktoré by mali byť priradené mužom alebo ženám. Pokiaľ sa však dokážeme zbaviť predsudkov a vnímame každú osobu ako jedinečnú, môžeme prispieť k lepšej rodovej rovnosti a zlepšeniu spoločnosti ako celku.

Kultúra a tradície majú významný vplyv na vnímanie rodovej rovnosti v spoločnosti. Na základe kultúrnych zvyklostí sa môže v spoločnosti formovať určitý systém hodnôt, ktorý môže podporovať alebo obmedzovať rovnosť a spravodlivosť. V niektorých kultúrach sú muži a ženy priradené do určitých rolí a očakáva sa od nich, že budú plniť určité povinnosti a zodpovednosti na základe svojho pohlavia.

Aby sme zmenili kultúrne zvyklosti na podporu rovnosti a spravodlivosti, musíme sa zamerať na vzdelávanie a informovanie spoločnosti o dôležitosti rodovej rovnosti a o negatívnych dôsledkoch rodových nerovností. Často je dôležité začať s osvetou a informovaním ľudí o tom, že každý jednotlivec má právo na rovnaké príležitosti a rešpekt bez ohľadu na svoje pohlavie.

Kultúrne zvyklosti sa môžu meniť postupne v priebehu času a môže to trvať niekoľko generácií. Je dôležité podporovať a uznávať pozitívne zmeny, ktoré sa v spoločnosti dejú, ako aj reagovať na negatívne prejavy rodovej nerovnosti, keď sa objavia. Môžeme podporiť organizácie a kampane, ktoré sa zameriavajú na podporu rovnosti a na prevenciu rodových nerovností.

Pre zmenu kultúrnych zvyklostí a tradícií je dôležité spolupracovať s miestnymi komunitami, aby sa zabezpečilo, že sa uvažuje o kultúrnych aspektoch a prispôsobuje sa im prístup k rodovej rovnosti. Taktiež by sa malo podporovať a využívať umenie a kultúra ako prostriedky na zmenšenie stereotypov a na podporu diverzity a inkluzivity. Úsilie o zmenu kultúry na podporu rovnosti a spravodlivosti je dlhodobý proces, ale je to cesta k vybudovaniu inkluzívnej a rovnoprávnej spoločnosti pre všetkých.

Domáce násilie a sexuálne násilie

D

Je to forma násilia, ktorá sa vyskytuje v súkromí a zahŕňa nielen fyzické, ale aj psychické, sexuálne a ekonomické násilie. Väčšinou ide o násilie, ktoré sa deje v rámci rodiny, medzi partnermi alebo v iných blízkych medziľudských vzťahoch. Môže mať nielen krátkodobé, ale aj dlhodobé následky pre obeť, rodinu a celú spoločnosť. Netýka sa len žien, ale aj mužov. Ženy sú obvykle obeťami fyzického násilia, muži zasa psychického.

Sexuálne násilie je forma násilia, ktorá zahŕňa neželané a nútené sexuálne správanie, ktoré zahŕňa fyzické násilie, nútenie na sex alebo iné sexuálne aktivity proti vôli inej osoby. Sexuálne násilie môže mať formu napríklad znásilnenia, sexuálneho obťažovania, nútenia na sexuálne praktiky, ktoré osoba nechce alebo iné formy nežiaduceho sexuálneho správania. Ešte pred pár desiatkami rokov však bolo aj v našej krajine (a vtedajšom Československu) bežné, že niektorí muži – manželia nútili svoje partnerky do sexuálnych aktivít a polícia alebo prokuratúra sa tým odmietali zaoberať. Znásilnenie v manželstve „neexistovalo".

Domáce násilie a sexuálne násilie môžu mať rôzne formy prejavu. Fyzické prejavy zahŕňajú bitie päsťami, kopanie, dusenie a iné formy fyzického útoku. Psychické prejavy zahŕňajú ponižovanie, znevažovanie, znižovanie sebaúcty a presadzovanie kontroly nad správaním a rozhodovaním.

Je dôležité zabezpečiť, aby boli obete násilia chránené a mohli získať prístup k pomoci a podpore. V mnohých krajinách existujú organizácie, ktoré sa zameriavajú na pomoc a podporu pre obete násilia, ako aj na prevenciu násilia v spoločnosti. Naopak, v niektorých krajinách sa fyzické násilie voči ženám (najmä v partnerskom vzťahu) buď toleruje alebo je dokonca legálne. Napríklad v Saudskej Arábii bolo manželské násilie legálne do roku 2013 a v niektorých afrických krajinách, ako napríklad v Somálsku, je stále bežné, že sa praktizuje ženská obriezka.

V Rusku sa domáce násilie dlhodobo považovalo za „rodinné veci“, ktoré nemajú riešiť orgány činné v trestnom konaní. Krajina nemala žiadne zákony týkajúce sa domáceho násilia a ochrany obetí, a to až do roku 2017, keď bola prijatá nová legislatíva. Aj napriek prijatiu novej legislatívy sa však situácia v praxi nezlepšila, pretože polícia a súdnictvo majú tendenciu ignorovať prípady domáceho násilia alebo ich marginalizovať. Dokonca aj keď sú obvinení preukázateľne vinní z domáceho násilia, často sa im podarí vyhnúť trestu alebo sú trestaní mierne.

Na Slovensku je domáce násilie žiaľ stále závažným problémom, ktorý postihuje mnoho žien a detí. Výskyt domáceho násilia na Slovensku je v porovnaní s inými krajinami Európskej únie vysoký. V minulosti sa problém domáceho násilia na Slovensku často ignoroval a považoval sa za súkromnú alebo rodinnú záležitosť.

Slovensko má na boj proti domácemu násiliu viacero právnych nástrojov, a to v trestnoprávnej a občianskoprávnej rovine, ale aj v správno-právnej rovine. V tejto súvislosti je dôležitý aj Antidiskriminačný zákon z roku 2004. Tento zákon upravil uplatňovanie zásady rovnakého zaobchádzania a ustanovil prostriedky právnej ochrany, ak dôjde k porušeniu tejto zásady. Rovnaké zaobchádzanie spočíva v zákaze diskriminácie z akéhokoľvek dôvodu vo výkone práv a povinností.

Na Slovensku je tiež k dispozícii sieť krízových centier a útulkov pre obete domáceho násilia, kde môžu ženy a deti nájsť ochranu a pomoc. Napriek zavedeniu týchto opatrení zostáva mnoho prípadov domáceho násilia nedostatočne riešených. Je preto potrebné zvýšiť povedomie spoločnosti o tomto probléme a podporiť obete domáceho násilia v úsilí o ochranu a zlepšenie ich situácie.

Smutné je, že Slovensko sa nepridalo k Dohovoru Rady Európy o zabránení a boji proti násiliu páchaného na ženách a domácom násilí, ktorého cieľom je posilniť ochranu žien pred násilím a domácim násilím, a to nielen v legislatívnej oblasti, ale aj v oblasti prevencie, ochrany a liečby obetí. Dohovor vyžaduje od podpisujúcich krajín, aby zaviedli opatrenia na ochranu žien pred všetkými formami násilia, ako je fyzické, sexuálne, psychologické a ekonomické násilie, vrátane násilia v rodine a násilia založeného na rodovej nerovnosti. Ako si možno spomeniete z prvej kapitoly tejto publikácie, ide o Istanbulský dohovor, ktorý sa žiaľ stal obeťou nenávistnej kampane plnej dezinformácii a manipulácii na našej politickej a mediálnej scéne.

Rodová rovnosť vo svete

Prístup k rodovej rovnosti sa líši v rôznych krajinách vo svete. V niektorých krajinách existuje silná legislatíva a politická podpora pre rodovú rovnosť, zatiaľ čo v iných krajinách sa s touto témou, resp. proti nej bojuje.

Krajiny v Európe pristupujú k rodovej rovnosti rôzne. Niektoré majú na právne a legislatívne zabezpečenie rovnosti a diskriminácie na základe pohlavia dostatočne vyspelé zákony a opatrenia, iné krajiny ešte prekonávajú rôzne problémy.

Napríklad vo Fínsku a Švédsku dosiahla rodová rovnosť vysokú úroveň. V týchto krajinách vynakladajú veľké úsilie na to, aby bola zabezpečená rovnaká účasť mužov a žien v politickom, ekonomickom a sociálnom živote. Švédsko má zákonom zabezpečené rovnaké mzdy pre mužov a ženy a podporuje úplnú rovnosť medzi pohlaviami aj v rodinách. Vo Fínsku bola zavedená kvóta na zabezpečenie rovnakého počtu mužov a žien v politických funkciách a tiež sa venuje pozornosť zabezpečeniu rovnakého prístupu k zamestnaniu a vzdelaniu.

Naopak v Rusku je prístup k rodovej rovnosti obmedzený a existujú tam zákony, ktoré sú voči ženám diskriminačné. Napriek tomu sa tam začalo hovoriť o dôležitosti zabezpečenia rovnosti a o potrebe zmeny týchto zákonov. Vláda však postupne zakázala alebo znemožnila fungovanie všetkých relevantných mimovládnych organizácii, ktoré sa téme venovali.

V EÚ sa stretávame s novými výzvami v oblasti rodovej rovnosti. Napríklad otázky súvisiace s rovnosťou a diskrimináciou na základe rodovej identity a sexuálnej orientácie získavajú na dôležitosti. V niektorých krajinách sa už prijímajú opatrenia, aby sa zabezpečila rovnosť a práva pre LGBT ľudí a predišlo sa diskriminácii a násiliu voči tejto skupine ľudí. Napríklad v Belgicku boli prijaté zákony zakazujúce diskrimináciu na základe rodovej identity a sexuálnej orientácie a zabezpečujúce práva tejto komunity v oblastiach, ako zamestnanie, bývanie a verejné služby. Podobné zákony prijímajú aj niektoré krajiny mimo EÚ, ako napríklad Veľká Británia.

V poslednej dobe sa tiež udiali významné kroky smerom k rovnosti v oblasti rodovej identity v Nemecku, kde bola schválená legislatíva uznávajúca tretiu kategóriu ľudí, ktorí sa sami neidentifikujú ako muži ani ženy, ale majú inú rodovú identitu. Títo ľudia budú môcť oficiálne zaregistrovať svoju identitu ako „diverznú“ a nebudú nútení uvádzať svoje pohlavie v oficiálnych dokumentoch.

V mnohých iných krajinách sveta, ako sú napríklad niektoré africké a ázijské krajiny, sa však stále prejavuje rodová nerovnosť, a to v mnohých oblastiach života. Najmä vo vzdelávaní, zdravotnej starostlivosti a na pracovnom trhu. V týchto krajinách sa stále bojuje za zlepšenie práv a postavenia žien, a preto je rodová rovnosť dôležitou témou v oblasti ľudských práv.

Nórsko

Nórsko sa považuje za jednu z krajín s najlepšou situáciou v oblasti rodovej rovnosti na svete. Krajina sa pravidelne umiestňuje na popredných miestach v rebríčkoch hodnotiacich rovnosť pohlaví, ako napríklad v hodnotení Global Gender Gap Report, ktoré publikuje Svetové ekonomické fórum.

V Nórsku existujú silné politiky na zabezpečenie rovnosti pohlaví. Krajina má napríklad zákony, ktoré vyžadujú, aby aspoň 40 % členov správnej rady a dozorných orgánov v podnikoch a organizáciách boli ženy. Toto opatrenie pomohlo zvýšiť zastúpenie žien v rôznych oblastiach vrátane politiky, vedeckého výskumu a manažmentu.

V Nórsku existujú aj zákony a politiky, ktoré chránia ženy pred diskrimináciou na pracovisku a v spoločnosti. Krajina má aj vysokú mieru rodičovskej dovolenky a široké možnosti opatrovateľskej starostlivosti pre deti, čo umožňuje rodičom, najmä matkám, zosúladiť pracovný a rodinný život. Každé nórske dieťa ma napríklad zákonný nárok na miesto v predškolskom zariadení, tzv. škôlke. V tejto oblasti boli a sú v Nórsku mimoriadne aktívne a úspešné odborové organizácie združujúce zamestnancov/zamestnankyne.

Okrem toho v Nórsku existujú aj organizácie, ktoré sa zameriavajú na boj proti násiliu voči ženám a na podporu práv LGBT ľudí. Krajina má napríklad zákon umožňujúci párom rovnakého pohlavia uzavrieť manželstvo a zákony proti diskriminácii založenej na sexuálnej orientácii.

Napriek vysokému stupňu rovnosti pohlaví v Nórsku stále existujú určité oblasti, v ktorých sa môže situácia zlepšiť. Napríklad aj v Nórsku majú ženy nižšie priemerné mzdy ako muži a aj tu existuje potreba zvýšiť ich zastúpenie v niektorých oblastiach, ako je napríklad politika.

Rodová rovnosť na Slovensku

Zatiaľ čo Slovensko má zákony, ktoré zakazujú diskrimináciu na základe pohlavia, stále existujú sociálne a kultúrne bariéry zabraňujúce zvýšeniu rovnosti na praktickej úrovni. Napriek tomu sa u nás robia kroky smerom k zlepšeniu postavenia žien v spoločnosti a k zabezpečeniu rovnakých príležitostí. Situácia je však komplexná a má pozitívne i negatívne aspekty a trendy.

V oblasti zamestnanosti zarábajú ženy na Slovensku často menej ako muži, existujú teda rodové rozdiely v odmeňovaní. Podľa štatistických údajov zo zdroja Eurostat bola priemerná miera rodového rozdielu v odmeňovaní (Gender Pay Gap) v Slovenskej republike v roku 2020 17,3 %. To znamená, že ženy zarábajú v priemere o 17,3 % menej ako muži. Ženy sú tiež oveľa menej zastúpené v niektorých oblastiach, ako sú politika, veda, technológia a rozhodovacie pozície. Na druhej strane, Slovensko má v oblasti rodovej rovnosti aj úspechy. Je to napríklad relatívne vysoká účasť žien na pracovnom trhu. V rôznych odvetviach a zamestnaniach sa tento podiel môže líšiť. Napríklad v oblastiach, ako je zdravotníctvo, sociálne služby alebo vzdelávanie sú ženy zvyčajne zastúpené výraznejšie, no ich miera odmeňovania môže byť nižšia v porovnaní s mužmi v týchto oblastiach.

Mimoriadne zaujímavé sú výsledky výskumu Rovnosť vo verejnej správe: Prístup žien do vrcholových pozícii, ktorý realizoval Inštitút ľudských práv (ĽLP) v roku 2019. Z 1775 riadiacich pozícií bolo 726 pozícií obsadených ženami. Na prvý pohľad sa teda môže zdať, že pomer žien a mužov v riadiacich funkciách v štátnej a verejnej správe nie je diametrálne odlišný, no pri bližšom pohľade sme objavili značné štrukturálne rozdiely.

Tieto rozdiely sa prejavujú nielen v zastúpení žien na jednotlivých ministerstvách a úradoch, ale aj v tom, aký pomer dosahujú ženy na úrovni vedúcich sekcií, t.j. či obsadzujú aj najvyššie funkcie a či sa tento pomer odráža na manažérskych pozíciách.

V tradične silových rezortoch stále prevláda nepomerne vyšší počet mužov v riadiacich funkciách v porovnaní s inými ministerstvami, ktoré sú tradične chápané ako doména žien. Zjednodušene povedané, v štátnej a verejnej správe pracuje „veľa“ žien, no len veľmi málo z nich je vo vrcholových funkciách (na úrovni riadenia sekcie to bolo len 11 %). Takýto druh výskumu sa vo vyspelých krajinách nazýva rodový audit a jeho výsledky sa používajú na prijímanie nových opatrení tak, aby sa dosiahla vyššia miera rodovej rovnosti. Pripravili sme návrhy takýchto opatrení (k dispozícii knižne aj online) a informovali sme o nich všetky relevantné štátne orgány a verejné inštitúcie vrátane samospráv. V prípade záujmu sú tieto publikácie dostupné online na webe rvvs.ludskeprava.sk

Závery nášho výskumu potvrdzujú aj výsledky súhrnného európskeho indexu rodovej rovnosti za rok 2022. Podľa Európskeho inštitútu pre rodovú rovnosť (EIGE), ktorý hodnotí stav rodovej rovnosti vo všetkých 27 krajinách EÚ, bolo Slovensko na 4. priečke od konca. Stav rodovej rovnosti je teda na Slovensku 4. najhorší zo všetkých krajín Únie. Dosahujeme len 56 z 100 bodov. Horšie je na tom len Maďarsko, Rumunsko a Grécko. Slovensko za posledné roky stagnovalo alebo sa mierne zhoršilo vo všetkých ukazovateľoch rodovej rovnosti. Od roku 2019 zostáva skóre a poradie Slovenska rovnaké preto, že vo všetkých oblastiach chýbajú výraznejšie zmeny. Skóre Slovenska je najvyššie v oblasti zdravia (85 bodov), kde sme na 18. mieste spomedzi štátov Únie. Znamená to, že ženy aj muži na Slovensku majú približne rovnocenný prístup k zdravotnej starostlivosti.

Rodové nerovnosti sú však výrazné v politike. Slovensko je na 23. mieste z 27 štátov (31 bodov zo 100). Máme nedostatok žien nielen vo vláde či v parlamente, ale aj v regiónoch. V komunálnej politike figuruje len 13 % žien. V rámci EÚ Slovensko stále zotrváva medzi najhoršími aj v oblasti využívania voľného času. Napríklad 35 % žien sa denne stará o svoje deti či vnúčatá v porovnaní s 19 % mužov. O domácnosť a varenie sa na Slovensku denne stará 60 % žien, ale iba 16 % mužov. Nerovnosti vidno aj v príjmovej oblasti. Ženy na Slovensku zarábajú podľa EIGE priemerne 1285 eur, zatiaľ čo muži 1628 eur.

EIGE hodnotí krajiny podľa nasledovných oblastí: zamestnanie a trh práce, školstvo a vzdelanie, zdravie, domáce násilie, využívanie voľného času a politika. Je preto potrebné pripraviť akčný plán pre oblasti platových rozdielov, zlaďovania pracovného a rodinného života matiek, ale aj pre zastúpenie žien vo vedúcich pozíciách, v čom Slovensko dosahuje dokonca najslabšie skóre v rámci celej EÚ.

Ako prispieť k dosiahnutiu rodovej rovnosti

Je veľa spôsobov, ako môžeme prispieť k zlepšeniu situácie v oblasti rodovej rovnosti v našej krajine a globálne. Základom je informovať sa. Je dôležité, aby sme pochopili, čo je rodová rovnosť a ako funguje. Prečítanie tejto publikácie je vynikajúci prvý krok.

Chápať rodové stereotypy - Musíme si uvedomiť, že v našej spoločnosti existujú určité predstavy o tom, ako by sa mali muži a ženy správať a čo by mali robiť. Tieto predstavy sa nazývajú rodové stereotypy a môžu brániť dosiahnutiu rodovej rovnosti.

Otvorenosť a tolerancia - Môžeme sa naučiť byť otvorení/otvorené a tolerovať rôzne spôsoby myslenia a života. Týmto spôsobom môžeme podporovať a rešpektovať rozmanitosť, ktorá je pre dosiahnutie rodovej rovnosti kľúčová.

Podpora rovnakých príležitostí - Môžeme podporovať rovnaké príležitosti pre mužov a ženy v rôznych oblastiach, ako je práca, vzdelávanie alebo šport. Napríklad ak vidíme, že niekto je diskriminovaný na základe pohlavia, môžeme sa postaviť za neho alebo ňu a pomôcť zlepšiť situáciu.

Používať rodovo vyvážený jazyk – Jazyk skutočnosť nielen pomenúva, ale zároveň sa podieľa na jej formovaní.

Rodovo vyvážené používanie jazyka úzko súvisí s presadzovaním rodovej rovnosti – je nástrojom aj indikátorom stavu rodovej rovnosti v danej spoločnosti. Jazyk je vecou spoločenskej dohody a produktom kultúry v najširšom slova zmysle, a teda prezrádza veľa o nás aj o spoločnosti, v ktorej žijeme. Veľmi dôležitým spôsobom, ako prispieť k zmene, je nepoužívanie tzv. generického maskulínia, čiže zástupného používania mužského rodu na pomenovanie žien i mužov („učitelia" namiesto „učitelia a učiteľky"), pretože zneviditeľňuje osoby ženského rodu. Hovorme preto nielen o študentoch, ale aj o študentkách, lekároch a lekárkach, a tak ďalej. Nie je pravda, že by to bolo gramaticky nesprávne. Platný pravopis slovenského jazyka to nijako nezakazuje.

Zapojenie sa do aktivít - Môžeme sa zapojiť do aktivít a organizácií, ktoré podporujú rodovú rovnosť. Môžeme sa tiež zapojiť do kampaní a podpisovať petície, aby sme upozornili na problémy, ktoré súvisia s rodovou nerovnosťou.

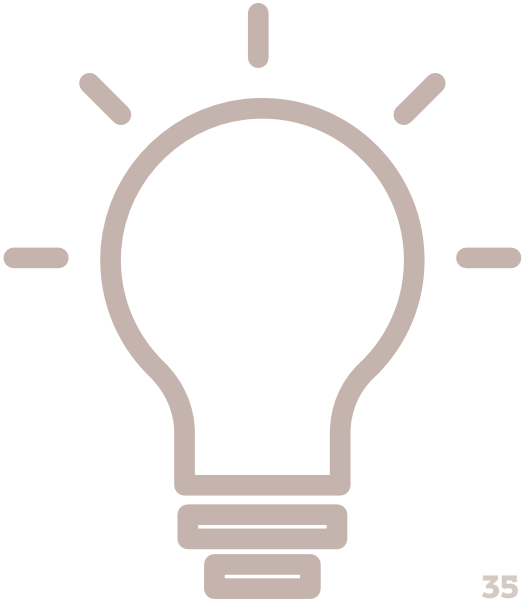

Obsah

Základné pojmy	**4**
Prečo je rodová rovnosť dôležitá	**13**
Prečo je rodová rovnosť dobrá aj pre mužov	**15**
Vývoj a história	**17**
Úspechy rodovej rovnosti	**20**
Dôsledky a riziká absencie rodovej rovnosti	**21**
Rodové stereotypy, kultúra a tradície	**25**
Domáce násilie a sexuálne násilie	**27**
Rodová rovnosť vo svete	**29**
Nórsko	**31**
Rodová rovnosť na Slovensku	**32**
Ako prispieť k dosiahnutiu rodovej rovnosti	**34**

Použité zdroje

1. Index rodovej rovnosti (Európsky inštitút pre rodovú rovnosť), dostupné online: eige.europa.eu/sk/in-brief

2. Rodová rovnosť, dostupné online: gender.gov.sk

3. Ako používať rodovo vyvážený jazyk: Možnosti, otázky, príklady, dostupné online: ruzovyamodrysvet.sk/chillout5_items/1/5/9/9/1599_8a6542.pdf

4. Glosár rodovej terminológie, dostupné online: glosar.aspekt.sk

5. Zastúpenie žien v riadiacich funkciách štátnej a verejnej správy: Analýza je výstupom prvej fázy projektu „Rovnosť vo verejnej správe: Prístup žien do vrcholových funkcií“, dostupné online: rvvs.ludskeprava.sk

6. Dve/Dvaja: Vzdelávaním proti homofóbií, informovanosťou k tolerancii, dostupné online: kniha2.ludskeprava.sk

Rodová rovnosť: ako a prečo

Zostavili: Ing. Dominika Stuchlíková, Mgr. Peter Weisenbacher, PhD

Spolupracovali: Ing. Mgr. Lýdia Kokavcová, PhD., Mgr. Alexandra Zibrinová

Vydal Inštitút ľudských práv - Human Rights Institute v partnerstve s nórskou mimovládnou organizáciou KUN Centrum pre rovnosť a rozmanitosť (kun.no).

INŠTITÚT ĽUDSKÝCH PRÁV
HUMAN RIGHTS INSTITUTE

KUN
Centre for Equality and Diversity

Bratislava 2023

Prvé vydanie

ISBN 978 - 80 - 972778 - 3 - 3

Rozmnožovať, rozširovať, a vystavovať toto dielo a odvodené diela je možné len pre nekomerčné účely a s uvedením vydavateľa.

Norway grants

www.norwaygrants.sk/dgv

Aktivita je súčasťou projektu Podpora rodovej rovnosti – Gender Equality Promotion (GEP), podporeného z Nórskych grantov a štátneho rozpočtu SR. Za obsah zodpovedá výhradne Inštitút ľudských práv (IĽP) o.z. Viac informácii o projekte na webe podporarodovejrovnosti.sk

Projekt Podpora rodovej rovnosti získal grant z Nórska v sume 170 000 eur. Projekt bol spolufinancovaný v sume 30 000 Eur z prostriedkov štátneho rozpočtu Slovenskej republiky. Cieľom projektu je zvýšené porozumenie rodovej rovnosti.

Spoločným úsilím k zelenej, konkurencieschopnej a inkluzívnej Európe

INŠTITÚT ĽUDSKÝCH PRÁV
HUMAN RIGHTS INSTITUTE

www.ludskeprava.sk

facebook.com/ludskeprava
instagram.com/ludskeprava.sk
tiktok.com/@ludskeprava

ISBN 978 - 80 - 972778 - 3 - 3

9 788097 277833